

A MAGÁNHANGZÓK KÉPZÉSE, JELLEMZÉSE

1. Elevenítsd fel, amit korábban a magánhangzókról tanultál! Írd le röviden, hogyan zajlik a magánhangzók képzése!

Érdekesség! A magyar nyelv a maga 14 magánhangzójával a magánhangzókban (magánhangzó-fonémákban) gazdag nyelvek közé tartozik. (Nyelvjárásainkban esetenként kevesebb vagy a köznyelviektől eltérő magánhangzóval is találkozunk.) Vannak nyelvek, ahol a magánhangzók száma csupán kettő vagy három!

2. A továbbiakban anyanyelvünk magánhangzóiról lesz szó.

a) Az egyes magánhangzócsoportok közötti egyik legfontosabb különbség az alábbi szópárokban figyelhető meg. Mi ez a különbség?

*kor – kór; koros – kóros; csap – csáp; tör – törr; mer – mér; kerék – kerek;
öt – ött; nyel – nyél; csikós – csikos.*

b) Pótold a hiányzó szavakat! Saját kiejtésedre is figyelve fogalmazd meg az utolsó mondatban jelzett különbséget!

A szópárok magánhangzói kiejtésük _____ térnek el. A magyar nyelv _____ és _____ magánhangzói párokat alkotnak. Ennek fontos, a szavak _____ megkülönböztető szerepe van. Az *e* és az *é* azonban az _____ kívül a nyelv függőleges mozgását, az *a* és az *á* magánhangzók pedig az ajakműködést illetően is eltérnek egymástól.

Fontos! A magyar nyelvben a hosszú magánhangzók kiejtési időtartama közel a kétszerese a rövid magánhangzókénak! A pontos ejtésnek és a helyes leírásnak – mint a fenti párok is mutatják – jelentésmegkülönböztető szerepe van!

c) A magánhangzópárok melyik tagját kell az üresen hagyott helyre írni?

i – í: tiszt__t, takar__t, h__r, h__radó, h__rdet, h__rdetmény, h__r lap, h__res;

ü – ű: __r, __rhajó, világ__r, __r lap, __res, __z, __ző, __zlet, __zemel;

u – ú: __t, __tas, __tazó, __tmutató, __titáska, t__ra, t__rázó, t__rista.

Sorra ejtsd ki hangosan a szavakat! Ha bizonytalan vagy, keresd meg a fenti szavakat a helyesírási szótárban!

3. Az alábbi szópárok magánhangzói egy másik képzési mozzanatukban különböznek egymástól. Ejtsd ki a szavakban, majd külön-külön is a magánhangzókat! Írd be az üresen hagyott helyekre, hogy mi a két magánhangzócsoport jellegzetes eltérése, és hogy hogyan nevezzük az egyes csoportok tagjait!

tíz – tűz; húr – hír; ír – úr; szírek – szűrők; bér – bőr; telt – tölt; kelt – költ

A szópárok magánhangzói az _____ működésében térnek el.

Az *i, í, e, é, á* _____, míg az *ü, ű, u, ú, ö, ő, o, ó* és az *a* ún.

_____ magánhangzók.

Fontos! Az ajakkerekítéses magánhangzókat labiális magánhangzóknak, az ajakréseseket illabiális magánhangzóknak nevezi a fonetikai irodalom.

4. a) Figyeld meg a következő szópárok, szóhármások kiejtését, és nevezd meg a magánhangzók egymástól való különbségének harmadik összetevőjét!

hol – hal; szúr – szór – szár; visz – vész – vesz; nyíl – nyél; tűr – tör.

A fenti szavak esetében a magánhangzók a nyelv _____ irányú moz-

gásában térnek el egymástól. Az *i, í, ü, ű, u, ú* _____ nyelvállású; az

é, ő, ő, o, ó _____ nyelvállású, az *e* és az *a* pedig ún. _____

_____ nyelvállású magánhangzók, míg az *á* az egyetlen _____ nyelv-

állású magánhangzónk.

b) Ejtsd úgy az *u – o – a – á*, illetve az *i – é – e* és az *ü – ő – e* magánhangzókat, hogy a kézfejedet tenyérrel lefelé az állad alá helyezed. Mit tapasztalsz?

Magyarázat: nemcsak a nyelv kerül egyre mélyebbre a szájüregben, hanem az alsó állkapocs is _____ irányuló _____ végez.

5. Eljutottunk a magánhangzók képzésének egy újabb jellemzőjéhez. Írd le, miben térnek el egymástól az alábbi szavak magánhangzói!

csal – csel, túr – tűr, szór – szőr; torok – török; tudó – tüdő.

A párok magánhangzói a nyelv _____ mozgásában térnek el egymástól. Hagyományos elnevezésük: _____, illetve _____ magánhangzók. Az újabb szakirodalom azonban helyesebben hátul képzett (veláris), illetve elől képzett (palatális) magánhangzónak nevezi őket. A kutatások szerint az *á* nem igazán hátul, hanem sokkal inkább ún. középen képzett magánhangzó.

Az ezután következő feladatok megoldásához tanulmányozd a táblázatot!

A magyar nyelv magánhangzóinak táblázata

A nyelv függőleges mozgása ↓	A nyelv vízszintes mozgása							
	Elöl képzett (magas) magánhangzók				Hátul képzett (mély) magánhangzók			
	Ajakréses		Ajak-kerekítéses		Ajakréses		Ajak-kerekítéses	
Felső nyelvállású	i	í	ü	ű			u	ú
Középső nyelvállású		é	ö	ő			o	ó
Alsó nyelvállású	e						a	
Legelső nyelvállású						á		
Időtartam →	R	H	R	H	R	H	R	H

R = rövid magánhangzó

H = hosszú magánhangzó

6. Tanulmányozd a táblázatot!

a) Állapítsd meg, melyik magánhangzónkról van szó az alább olvasható leírásokban! Sorra írd be őket a *t* és az *r* mássalhangzók közé! Mely szavakhoz jutsz el?

- a) elöl képzett, középső nyelvvállású, ajakkerekítéses, hosszú magánhangzó;
- b) hátul képzett, legalsó nyelvvállású, ajakréses, hosszú magánhangzó;
- c) elöl képzett, középső nyelvvállású, ajakréses, hosszú magánhangzó;
- d) hátul képzett, középső nyelvvállású, ajakkerekítéses, rövid magánhangzó;
- e) elöl képzett, felső nyelvvállású, ajakkerekítéses, hosszú magánhangzó;

a) t__r   b) t__r   c) t__r   d) t__r   e) t__r

b) Adj a fentihez hasonló leírást a következő szavak magánhangzóiról

a) kar   b) szór   c) bér   d) szív   e) mer

c) Alkoss minél hosszabb szószorozatok a következő mintákra:

le, lé, ló, lő;
át, öt, őt, út, üt;
kap, kép, köp, kúp stb.

7. A magánhangzók rövidségének és hosszúságának pontos jelölése alapvető helyesírási követelmény. Problémát okoz, hogy szótöveink egy részében a hosszú és a rövid magánhangzók változhatnak. A magyar szavak között vannak szabályos *í – i, ú – u, ü – ü* váltakozást mutató főneveink (ld.: A magyar helyesírás szabályai 12. kiadásának 27. b) pontját). Ezekben az esetekben a helyes alakokat a *kéz* főnév mintájának megfelelően alkothatjuk meg. (A szabály alól csupán az egyes szám 3. személyű birtokos személyjeles alakok kivételek a *kút, út, rúd, lúd*, illetve a *híd* szavak esetében, pl.: *keze*, de: *kútja, lúdja* stb.)

a) Töltsd ki a táblázatot!

kéz	víz	nyíl	nyúl (fn)	tűz	úr
kézi		—	—		
kézben					
kézre					

kezek					
kezet					
kezes					
kezem					
keze					

kéz	kút (!)	út (!)	rúd (!)	lúd (!)	híd (!)
kézi			—	—	
kézben					
kézre					
kezek					
kezet					
kezes					
kezem					
keze, de:	kútja				

b) A következő, idegen eredetű szópárokban a magánhangzó hol hosszú, hol rövid. Keresd meg a szabályt, és pótold a kihagyott magánhangzókat!

szimb__lum, szimb__likus, szimf__nikus, szimf__nia, gl__bális,
 gl__balizál, gl__busz, t__pus, t__pikus, filoz__fia, filoz__fikus,
 ir__nia, ir__nikus, ir__nizál

*c) Találd meg a szabálypontokat a toldalékok magánhangzóinak hosszúságára, illetve rövidegére vonatkozóan, különös tekintettel az *-ít* képzőre, a helyhatározóragokra, valamint az *-ig* és az *-ul/-ül* toldalékokra!

*d) Szorgalmi feladat. Mely szabálypontokban olvashatók a tudnivalók a szó végi *i*, *u*, *ü* és *í*, *ú*, *ű* magánhangzók helyesírásáról?